

Tuovicast #10 - Harvaan asuttujen alueiden turvallisuus

Litteroitu jakso

"Tervetuloa kuuntelemaan Tuovicastia, minä olen Eeva Koivunen ja lisäksi täällä mikin toisessa päässä on sisäministeriön Ari Evwaraye", Eeva Koivunen aloittaa.

"Hei", tervehtii Ari.

"Harvaan asutut alueet kattavat jopa 63% Suomen pinta-alasta ja suomalaisista hieman yli 5% asuu harvaan asutuilla alueilla. Turvallisuuden saralla Suomessa on pitkään puhututtanut näiden alueiden turvallisuustilanne ja turvallisuuspalveluiden saatavuus. Harvaan asutulla alueella palveluiden keskittyminen aiheuttaa turvattomuuden tunnetta ja pidempiä aikoja avunsaannissa esimerkiksi hätätilanteissa. Lisäksi muun muassa ikääntyvä väestö aiheuttaa monenlaisia haasteita. Toisaalta tiedetään, että harvaan asutut alueet ovat monella tapaa turvallisempia kuin kaupungit ja niillä asuvilla ihmisillä on monella tapaa paremmat valmiudet ja turvallisuusosaaminen kuin kaupungissa asuvilla," toteaa Eeva Koivunen.

"Tänään puhutaan harvaan asuttujen alueiden turvallisuusosaamisesta. Vieraana meillä on sisäministeriön pelastusylitarkastaja ja poikkihallinnollisen Harvaturma-verkoston pääsihteeri Jari Lepistö, ja Tytti Määttä, Kuhmon kaupunginjohtaja, tunnettu yhteiskunnallinen vaikuttaja ja yksi harvaan asuttujen alueiden erityiskysymysten johtavista asiantuntijoista Suomessa, tervetuloa", Eeva Koivunen sanoo.

"Harvaan asuttujen alueiden turvallisuustilanne on Suomessa puhututtanut jo pitkään, miltä tilanne teidän näkökulmastanne näyttää? Minkälaisia haasteita on ja mihin suuntaan viime vuosina on menty?" Kysyy Eeva Koivunen.

"Kaupungistuminen ilmiönä koettelee harvaan asuttujen alueiden väestöpohjaa. Nuoret ja perheet menevät sinne, missä on enemmän työpaikkoja ja parempia palveluita, ja maaseudulle jäävät vanhemmat ihmiset, jotka ovat tottuneita elämään siellä. Mutta tässä ajassa on myös liikehdintää toiseen suuntaan. Korona-aika on tuonut esiin sen, että myös perheet ja nuoremmat ihmiset kaipaavat enemmän tilaa ympärilleen ja sitä, ettei tarvitse pelätä altistumista virukselle. Mikä siinä on plussaa, on että siellä on edullisempia asuntoja eivätkä ne palvelutkaan niin paljon huonompia ole. Se tuo maaseudulle omaa positiivista vipinää", kertoo Jari Lepistö.

"Lähestyisin tätä myös siitä näkökulmasta, että maaseudulla asuvat ihmiset ovat omatoimisia ja tutkimusten mukaan kokevat turvallisuuden tunnetta hyvin usein täällä asuessaan. Maaseutualueita on erilaisia, ja harvaan asutulla maaseudulla on tyypillistä, että on harvaan asutun maaseudun keskuksia ja matkakeskuksia, joissa on hyvä palvelut, mutta on myös erittäin harvaan asuttua aluetta, jossa ihmiset asuvat harvassa. Tämä aiheuttaa muun muassa viranomaispalveluille haastetta. Pääkysymys on, että mikäli ihmisten turvallisuuden tunne ja ajatus siitä, että onko heillä viranomaispalveluita saatavilla, lähtee kovasti laskemaan, se voi vaarantaa luottamuksen hyvinvointiyhteiskuntaa kohtaan. Tässä tarkoitan nimenomaan kiireellistä avuntarvetta. Me, jotka asumme täällä, tiedämme toki reunaehdot, mutta täälläkin odotetaan, että viranomaispalvelut olisivat kaikkien suomalaisten saatavilla kohtuullisessa ajassa", toteaa Tytti Määttä.

"Toisaalta, jos katsoo viranomaisten resursointia, niin tullaan nopeasti vertailuun, että jos harvaan asutulla maaseudulla poliisin tehtävien määrä on muutamissa verrattuna kaupunkien kymmeneen tai satoihin, on ymmärrettävää, että poliisi siirtää vähäisiä resursseja niille alueille, missä tapahtuu. Lisäksi kuten Tytti totesi, niin maaseudulla omat valmiudet kohdata erilaisia häiriötilanteita ovat vahvemmat kuin kaupunkiympäristössä. Tästä esimerkkinä on Kainuun tykkylumitilanne, jossa oltiin huolissaan, että miten mökeissä mummut pärjäävät, mutta todettiin, että valmiudet ovat hyvät, kunhan on ruokaa ja juomaa.

Jopa ilman sähköä menee muutama päivä. Turvallisuuden tunteeseen liittyy myös se, millaiset omat valmiudet kohdata erilaisia häiriötilanteita. Jos huomataan, että valmiuksissa on puutteita, miten voidaan yhteiskunnan taholta tukea yksilöitä ja kyläyhteisöjä siinä erilaisten häiriötilanteiden kohtaamisessa?" Jari Lepistö sanoo.

"Tätä työtä tehdäänkin. Vapaaehtoistoiminta ja omien valmiuksien nostaminen on tärkeä näkökulma, mutta rinnalla pitää olla varmuus siitä, että viranomaisapu on saatavilla, kun sitä aidosti tarvitsee. Emme voi kolmannelle sektorille säilyttää tehtäviä, jotka viranomaisille kuuluvat. Harvaan asutuilla alueilla myös moniviranomaisyhteistyö on tärkeä turvallisuutta parantava näkökulma, joka on otettava huomioon, kun mietitään mitä voidaan tehdä", toteaa Tytti Määttä.

"Järjestyksessä ja turvallisuudessa Tytin mainitsema viranomaisyhteistyö on hedelmällistä. Esimerkiksi Rajavartiolaitos pystyy omalta osaltaan tukemaan ja tuottamaan arvokasta tukea harvaan asuttujen alueiden yleisen järjestyksen ylläpitämiseen. Pelastustoimenkin näkökulmasta rajavartiolaitoksen edustajat voivat olla esimerkiksi ensivasteessa apuna. He voivatkin olla lähin taho, kun lähimpään paloasemaan on matkaa kymmeniä kilometrejä. Tavallaan viranomaisten luoma palveluiden verkko toisaalta toimii hyvänä tukena, mutta myös sopimuspalokuntalaiset muodostavat tässä tärkeän osan turvallisuuspalveluiden tuottamista. He pystyvät monipuolisesti tuomaan lisäarvoa, paitsi pelastustoiminnan erilaisten hälytystehtävien hoitamisessa, myös kansalaisten valmiuksien parantamisessa ja kehittämisessä. Tätä potentiaalia ei ole ihan kaikkialla ymmärretty ja tunnustettu", Jari Lepistö toteaa.

"Tulee mieleen, että aina aika ajoin nousee esiin ajatus yleisviranomaisesta, eli light-poliisista tai -pelastajasta, eli matalamman kynnyksen turvallisuustoimijasta. Näettekö tälle tilausta ja mahdollisuuksia?" kysyy Ari Evwaraye.

"Se on vaikea kysymys, koska viranomaisen tehtävä on toimivallan puitteissa käyttää voimakeinoja. Nämä tilanteet, jotka voivat heikentää luottamusta viranomaisiin liittyvät siihen, onko sellaisia tahoja, jotka voivat käyttää tarvittaessa keinoja tilanteen hoitamiseen, ja sitä ei pysty kevytviranomaisen hoitamaan. Mutta ennaltaehkäisytyössä, esimerkiksi koulupoliisitoiminnassa, toivoisi parempaa läsnäoloa alueilla. Keskustelimme myös sisäministeriön harvaturvatyöryhmässä siitä, että toiveena olisi, että poliisilla tai muilla viranomaisilla olisi osoittaa resursseja myös pienten kuntien lakisääteiseen turvallisuussuunnitteluun. Toinen näkökulma liittyy sopimuspalokuntiinkin, ja siihen kuinka valtio tekee elinkeinopoliittisia toimenpiteitä. Kun toimin Vaalan kunnanjohtajana, siellä käytiin pitkään keskustelua siitä, jatkaako Pelson vankila toimintaansa alueella. Ja jokuhan voisi ajatella, että vankila on turvallisuutta heikentävä tekijä. Mutta itseasiassa vankilan työntekijät olivat usein aktiivisia sopimuspalokuntalaisia, he olivat tai ovat aktiivisia vapaa-ajallaan toimimaan erilaisissa harrastusjärjestöissä ja olivat mukana päätöksenteossa ja ehdokkaina vaaleissa. Eli vankilan läsnäolo paikkakunnalla toi työntekijöiden ja osaavan henkilöstön puolesta sellaista arjen turvaa, jota ei olisi muuten pystytty luomaan. Eli sillä olikin myönteiset turvallisuusvaikutukset.

Tuo on ulottuvuus, joka meiltä helposti unohtuu. Turvallisuudesta käytävä keskustelu on usein hyvin ongelmalähtöistä ja ongelmia tarkastellaan sen kautta, millä työkalulla ongelma poistetaan. Se on kuitenkin paljon laajempi kokaisuus ja turvallisuuteen ja yhteisöihin vaikuttavat myös inhimilliset voimavarat ja pääoma." Ari Evwaraye toteaa.

Tähän haluaisin todeta, että tarvitseeko kaikkia riskejä poistaa vai voimmeko oppia elämään joidenkin riskien kanssa? Yhdessä pohtimalla voimme tunnistaa erilaisia ilmiöitä ja löytää yhdessä ratkaisuja, miten voimme elää niiden kanssa. Harvaan asutuilla alueilla on tosiasia, että ei niitä rikollisissa tarkoituksessa liikkuvia pakettiauton kuljettajia saada karsittua kokonaan pois esimerkiksi liikkumisen vapauden vuoksi. Miten pystymme elämään sen riskin kanssa? Jos naapuritorppa on pimeänä, niin kuinka varmistamme, että se on silmän alla? Jos sinne menee kutsumattomia vieraita, niin miten toimimme niissä tilanteissa? Se on

paitsi itsensä ja omien valmiuksien tutkailua, myös yhteisöllistä pohdintaa. Siinä kylien ja kuntien turvallisuussuunnittelu on tärkeää, ja se, että siihen osallistuu monipuolisesti myös viranomaistoimijoita", sanoo Jari Lepistö.

"Kun puhutaan turvallisuuden yhdenvertaisuudesta, niin uskon, että meillä on laaja yhteisymmärrys siitä, että kaikilla pitäisi olla oikeus samantasoiseen turvallisuuteen kuitenkin siten, että tunnistamme sen, että eri ikäryhmät ovat erilaisia ja se, että asumme eri paikoissa, johtaa erilaisiin lopputuloksiin. Esimerkiksi kaupungissa joudun sietämään enemmän katuväkivallan tai tietuontyyppisten onnettomuuksien riskiä. Vastaavasti harvaan asutulla seudulla riskit ovat erilaisia. Onko meidän mahdollista päästä sellaiseen keskusteluun, missä nähtäisiin, että olemme yhdenvertaisia, mutta meidän tilanteemme ovat erilaisia eri ympäristöissä?" kysyy Ari Ewwaraye.

"Juuri tähän on nimenomaan pyritty maaseutupolitiikassa edistämään, että ajateltaisiin, että ratkaisut voivat olla erilaisia. Suomessa on ehkä hieman pinttynytkin ajatus, että perustuslaki sanoo, että kaikilla pitää olla tämä ja tämä, niin se on ehkäissyt myös sitä, ettei ole voitu tehdä erilaisia ratkaisuja eri puolilla Suomea. Mutta jos hyväksytään ajatus siitä, että alueet ovat erilaisia ja niissä on erilaiset riskit ja turvallisuuskysymykset, niin se mahdollistaisi meille myös erilaiset toimet ja keinot. Mutta se vaatii myös hyvää ennakoarviointia niin, että sitä keinovalikoimaa käytettäisiin tasapuolisesti ja seurattaisiin esimerkiksi tavoitteita, että ovatko ne toteutuneet. Ei niinkään yhtä mittaria, joka on sama kaikille," toteaa Tytti Määttä.

"Meillä viranomaisissa on vielä jonkin verran pinttynyt käsitys tasapuolisuudesta. Ajatteleminen, että se olisi sama kuin yhdenvertaisuus, mutta jos tuotetaan kaikille samanlaiset palvelut, niin se johtaa erilaisiin lopputuloksiin. Siitä ylipääseminen, että syntyisi jonkunlainen konsensus siitä, että nämä ovat niitä hyviä tavoitteita, joita meidän tulee edistää, se tarkoittaa väistämättä erilaisia lähestymistapoja. Mutta meillä viranomaisilla on tässä vielä matkaa," sanoo Ari Ewwaraye

"Pelastustoimessa tämä on varsin paljon keskusteltu aihe. Tähän sopii viisaus, että samankaltaisilla alueilla samankaltaiset palvelut. Se tuo esiin, että on erilaisia alueita. Viitaten yksilön kokemaan turvallisuuden tunteeseen, jos pelkää paljon erilaisia alueita, hakeutuu varmaan myös sellaiseen paikkaan, jossa saa tarvittavia palveluita, ja sitä kautta tulee vahvempaa turvallisuuden tunnetta. Yksilö tekee ne valinnat, millaisia riskejä on valmis sietämään, ja sitä kautta valitsee elämisen tapansa ja paikkansa," Jari toteaa.

"Jonkin verran puhutaan monipaikkaisuudesta ja etätyön lisääntymisestä ja siitä, että ne ovat varteenotettavia vastavoimia maaseudun tyhjenemiselle. Miten tämä vaikuttaa turvallisuuteen, ja millä tavalla nämä voisi huomioida tilastoinnissa ja palveluiden tarjonnassa?" Eeva Koivunen kysyy.

"Se liittyy tähän paikkaperusteisuuteen ja sen parempaan huomioimiseen päätöksenteossa yleisesti. Meillä on jonkin verran kokemusta siitä, miten huomioidaan esimerkiksi matkailu tai matkakeskittymien ihmisten määrä turvallisuuspalveluissa. Samalla tavalla voitaisiin paikkaperusteisesti huomioida tai esimerkiksi seurata esimerkiksi ihmisten kännyköitä, että missä ne ihmisten tarpeet ovat. Ja tämä voitaisiin ottaa huomioon palveluiden suunnittelussa paremmin. Kuntayhtymien palveluiden näkökulmasta olen pohtinut, että tähän on noussut esille esimerkiksi siinä, että missä koronatestaukset tehdään. Täällä Kainuussa on esimerkiksi tehty testauksia siten, että henkilö ei välttämättä ole tältä alueelta. Ja samoin, jos tulisi esimerkiksi koronan kanssa samaan aikaan tykkylumikriisi, on todennäköistä, että täällä vapaa-ajan asunnoilla on huomattavasti enemmän ihmisiä. Tuli itsellenikin mieleen, että olemmeko varautuneet siihen, että meillä on monta kriisiä päällä, jos ihmiset eivät olekaan siellä, missä heidät on alun perin kirjattu olemaan. Tämä herättää monia kysymyksiä. Siinä on mahdollisuuksia mutta varautumista se haastaa," toteaa Tytti Määttä.

"Monipaikkaisuuden monitorointi on haaste. Miten saisimme viranomaisina kuvattua, että miten laajasta ilmiöstä on kyse? Tämä on poliittinen kysymys, joka on ratkaistava, että viranomaisilla olisi käytössä sellaista tietoa, että voidaan tehdä tällaista analyysia. Jopa yksityisillä toimijoilla on paremmat valmiudet monitoroida monipaikkaisuutta kuin viranomaisilla, ja tämä pitäisi korjata. Sen kautta meille muodostuu myös käsitys siitä, että jos vaikka helsinkiläisiä menee paljon Savon suuntaan, voisiko Helsingin turvallisuustoimijoiden kesken tarjota ihmisille sen tyyppistä osaamisen apua, jotta he selviytyvät laajemmin eri tyyppisissä tilanteissa. Yhteiskunnassa huolehdittaisiin myös siitä, että he pärjäävät myös siellä etätyöpisteessä, ja toisaalta siellä sitten hyödynnetään myös näiden etätyötä tekevien osaamista. Tässä on paljon elementtejä, joita kannattaisi viedä eteenpäin. Siinä on myös mahdollisuuksia, kun kaupunkilainen tulee maalle ja ottaa hänet osaksi yhteisöä," toteaa Jari Lepistö.

"Se, että yksityisillä toimijoilla on monenlaisia keinoja monitoroida liikkumista, niin se tapahtuu toki suostumusperusteisesti. Meillähän on myös kehoitus tehdä matkustusilmoitus ulkomaille lähtiessä. Villinä ajatuksena heitän tähän loppuun, että jos tätä monipaikkaisuutta lähestyttäisiinkin samalla tavoin suostumusperusteisesti. Eli kun siirryn toiselle paikkakunnalle maan sisällä, teenkin matkustusilmoituksen, joka kertoo, mitä osaamista ja mitä haavoittuvuutta tai palveluntarvetta vien mukani," sanoo Ari Ewwaraye.

"Tämä on ollut hyvin tavallista matkailupaikkakunnilla, että ihmiset ovat tehneet osa-aikatyötä siten, että esimerkiksi lääkäripalvelut rinnepaikkakunnilla saadaan hoidettua. Silloin myös paikallisille on ollut paremmat palvelut saatavilla. Ja nyt tämä koronatilanne vaikuttaa myös paikkakuntalaisten palveluiden saatavuuteen matkailukeskuksissa. On totta, että jos tämä nykyinen etätyö on pysyvää, niin esimerkiksi sopimuspalokunnissa voisi olla enemmän vapaaehtoisia. Ja juuri tämä osaamis pääoma, mitä kaikkea siitä voisi tulla? Etätyö voi tuoda tämän tyyppisiä mahdollisuuksia, ja samalla ihmiset integroituvat yhteisöihin ja kokevat osallisuutta ja kuuluvuutta, mikä sekin lisää turvallisuuden tunnetta," Tytti Määttä sanoo.

"Jos saisitte toteuttaa yhden asian harvaan asuttujen alueiden turvallisuuden parantamiseksi, mikä se olisi?" kysyy Eeva Koivunen.

"Siinäpä onkin vaikea kysymys. Nostan tähän vielä osajien saatavuuden turvallisuusalan tehtäviin. Taikasauvan omaisesti, toivon, että turvallisuusosalalle koulutetut ihmiset haluavat tulevaisuudessa valita harvaan asutun alueen työpaikaksi ja me saamme osajia avoimena oleviin virkoihin tänne maaseudulle," vastaa Tytti Määttä.

"Lyhyesti: yhteisöllisyyden jatkuvuuden turvaaminen. Se ei ole itsestäänselvyys ja sitä kannattaa vaalia," toteaa Jari Lepistö.

"Suurkiitos, että pääsitte Tuovicastiin vieraaksi!", sanoo Eeva Koivunen.